

SVENSK FILM I FINLAND Del 1: Nuläget samt en kort tillbakablick

Dag Andersson/Finlandssvenskt filmcentrum rf.

1. Inledning

Syftet med utredningen är att granska den svenska filmens ställning på den finländska biografmarknaden samt se vilken roll Hanaholmens kulturcentrum kunde ha i befrämjandet av svensk biografilm i Finland.

För att kunna bedöma vilka åtgärder som är ändamålsenliga är det viktigt att så bra som möjligt känna till situationen för svensk biografilm i Finland i dag. Utredningens första del koncentrerar sig därför på att ge en kort översikt av de senaste årens utveckling samt redogöra för de aktörer som verkar på fältet i dag.

Tyvärr ser vi just nu tecken på att situationen kan förändras till det sämre. Det ljusa läge som rådde ännu för ett par år sen kanske inte fortsätter (se punkt 7 ”Orosmoment”).

En kort kommentar angående de statistiska uppgifter jag använt mig av i denna utredning. Uppgifterna är hämtade från många olika källor och innehåller vissa inkonsekvenser. Tittarsiffrorna kan innehålla fel som beror på svårigheten att kombinera statistik från flera olika år. Ju nyare en film är dess exaktare är siffrorna. Jag tror ändå att de siffror jag presenterar ger en riktig helhetsbild av situationen.

2. Filmimport från Sverige 1988-2007

För att rätt kunna bedöma nuläget är det viktigt med en kort tillbakablick på de senaste årens utveckling. Jag har därför granskat biografdistributionen för den svenska filmen i Finland under åren 1988-2007. Ser vi till antalet titlar ser utveckling ut så här:

1988	4	2001	9
1989	1	2002	7
1990	2	2003	9
1991	3	2004	7
1992	2	2005	14
1993	5	2006	7
1994	3	2007	4
1995	2		
1996	7		
1997	2		
1998	3		
1999	5		
2000	3		
	42		57

Gränsåret är 2001. Mellan 1988 och 2000 importerades i medeltal 3,2 filmer per år. Mellan åren 2001 och 2007 var antalet däremot 8,1 filmer per år, en ökning på mer än 150 procent. Orsaken till detta är lätt att finna om vi granskar de bolag som stått för filmimporten. Under åren 1988-2000 fördelades filmerna enligt importör på följande sätt:

Walhalla	20
Finnkino	7
Kinoscreen	4
Miofilm/Oulun elokuvakeskus	2
Warner bros.	2
Kommunaltjänst	1
Marko Röhr prod.	1
Filmitakomo	1
Buena Vista	1
Colubia/Tri Star/Egmont	1
Cinema Mondo	1
Illume	1

Av de 42 filmerna från denna period stod Walhalla för nästan hälften. Eftersom Walhalla liksom Miofilm/Oulun elokuvakeskus och i viss mån också Kinoscreen kan räknas som icke-kommersiella importörer, kan vi slå fast att importen av svensk film under denna tid till stor del sköttes av små bolag med ett uttalat kulturellt intresse (62 procent av de importerade filmerna). Andelen barn- och ungdomsfilmerna är också relativt hög bland de filmer som importerades under denna tid (13 av 42 = 31 procent).

Under åren 2001-2007 har distributörsscenen förändrats radikalt.

FS Film	18
SMD	16
Kinoscreen	8
Cinema Mondo	6
Columbia/Tri Star/Egmont+Nordisk	3
Future Film	3
Finnkino	1
MRP	1
Scanbox	1

Två nya, starka aktörer har trätt in på scenen. FS Film (ett dotterbolag till SF Film i Sverige) och SMD (ett dotterbolag till Sandrew Metronome) svarar för 34 av periodens 57 importer (60 procent). Av de distributionsbolag som var aktiva under den tidigare perioden är det egentligen bara Kinoscreen som fortsätter sin verksamhet som förut.

I och med att FS Film och SMD inledde sin verksamhet i Finland år 2001 har situationen för den svenska filmen i Finland förbättrats radikalt. Ett exempel från 2006 visar att svensk film har en rätt stark ställning i Finland och att skillnaden till traditionellt ”stora” europeiska filmländer inte är stor. Intressant är att notera att det t.ex. importeras färre italienska och spanska filmer än svenska.

Antal premiärer 2006 enligt produktionsland:

USA 103

Finland	16
Frankrike	14
England	10
Tyskland	9
<i>Sverige</i>	7
Övriga (13 st)	22

Filmer i distribution 2006 enligt produktionsland:

USA	178
Finland	50
Frankrike	37
England	26
<i>Sverige</i>	25
Tyskland	18
Övriga (24 st)	67

3. Ett försök till kvalitativ analys

De ovan anförda siffrorna visar endast antalet filmer. Intressantare är givetvis att försöka analysera vilken typ av filmer som importerats för att på så sätt kunna avgöra om det finns värdefulla filmer som av någon anledning inte importerats till Finland.

Om vi betraktar åren 1988-2000 kan vi först särskilja barn- och ungdomsfilmerna som en viktig grupp. Bakom den här importen kan man ana en klar kulturpolitisk strävan. En annan grupp är de filmer som har en produktionsmässig anknytning till Finland, t.ex. en finsk medproducent som erhållit de finska distributionsrättigheterna. De här filmerna har nödvändigtvis inte haft varken publik- eller kritikerframgångar hemma i Sverige, varför de också gått obemärkt förbi i Finland. Den tredje gruppen representerar sedan normal filmimport som baserar sig på förväntningar om ett publikintresse också i Finland. Enligt min bedömning är det endast ca 15 filmer som kan räknas till denna sista grupp. Som helhet ger filmimporten under den här perioden ett splittrat intryck. Många filmer har valts utgående från andra kriterier än publikframgång på de finska biograferna.

Från och med 2001 ändrar situationen drastiskt. I och med att de största och mest framgångsrika producenterna i Sverige nu finns representerade med egna distributionsbolag i Finland ökar också importen av film som kan tänkas ha en publikpotential också i Finland. Till exempel har de populäraste filmerna i Sverige år 2000 (Tillsammans), 2001 (Jalla! Jalla!), 2002 (Grabben i graven bredvid), 2003 (Ondskan), 2005 (Masjävlar), 2006 (Heartbreak Hotel) och 2007 (Göta kanal 2 - kanalkampen) importerats till Finland. Av de sammalagt 20 filmerna i Tre-i-topp-listan från åren 2001-2007 (en film förekommer två gånger) har hela 14 importerats till Finland. En annan infallsvinkel är de filmer som belönats med Guldbagge för Bästa film. Under de senaste tio åren (1998-2007) har 7 av 10 guldbaggevinnare importerats till Finland. En stor del av de bästa och de populäraste svenska filmerna får alltså distribution i Finland i dag.

Under perioden 2001-2007 producerades i medeltal 33 filmer per år i Sverige. Av dessa importerades i medeltal 25 procent till Finland, vilket får anses som en hög siffra. Så väldigt många intressanta svenska filmer som saknar finsk distribution finns inte.

4. De svenska filmernas popularitet i Finland.

De svenska filmernas publikframgångar i Finland är varierande. Skillnaderna mellan publiksiffrorna i Sverige och Finland är oftast stora. Publik- och kritikersuccén Så som i himmelen samlade smått otroliga 1,4 miljoner tittare i Sverige men endast 22.000 i Finland. Tio-i-topp-listan för svensk film i Finland ser ut så här:

1. Populärmusik från Vittula	98 633	2004
2. Pippi Långstrump	69 327	1997
3. Tillsammans	57 764	2001
4. Pettson och Findus: Tomtemaskinen	55 543	2005
5. Elina – som om jag inte fanns	47 838	2003
6. Karlsson på taket	38 170	2002
7. Kopps	36 194	2003
8. Pettson och Findus: Kattonauten	34 466	2001
9. Jerusalem	34 185	1996
10. Pettson och Findus: Katten och gubb...	30 703	2001

Här är det värt att notera att hälften av filmerna är barnfilmer. Av dem är fyra (av fem) dubbade till finska, vilket förklarar deras popularitet. Populärmusik från Vittula och Elina – som om jag inte fanns har bägge en ”finsk” koppling som å sin sida åtminstone delvis förklarar populariteten.

För de 45 filmer jag har tittarsiffrorna för (under perioden 2001-2007) ser fördelningen enligt antalet åskådare ut så här:

Mer än 20 000 åskådare	12 st.	26,6%
10 000 – 20 000 åskådare	3 st.	6,6%
5 000 – 10 000 åskådare	8 st.	17,7%
1 000 – 5 000 åskådare	13 st.	28,8%
Under 1 000 åskådare	9 st.	20,0%

Nästan hälften av alla filmer (48,8 procent) har en publik på under 5 000 åskådare, vilket får anses vara rätt blygsamt och räcker knappast ens till att täcka distributionskostnaderna.

5. Tidsskillnaden mellan premiärerna.

En möjlig orsak till den rätt svaga publikframgången i Finland kan tänkas vara tidsskillnaden mellan den svenska premiären och premiären i Finland. Åtminstone bland den svenskspråkiga publiken i Finland upplevs detta som ett problem. Eftersom man följer med svenska media vill man gärna se filmen samtidigt som den uppmärksammas i Sverige. När filmen äntligen kommer till Finland känns den inte längre aktuell och många kan redan ha skaffat den på DVD från Sverige. För den finska publiken, som inte på samma sätt följer med den svenska kulturdebatten, torde detta inte utgöra ett större problem.

Om vi granskar tidsskillnaden mellan den svenska och den finska premiären kan vi först särskilja en speciell grupp, nämligen Kinoscreens barnfilmsimporter. Dessa är i allmänhet mellan 10 och 27 månader "försenade". Detta är en följd av ett medvetet val. Priserna på äldre

filmer sjunker och för barnfilmer spelar aktualiteten inte lika stor roll som för vuxen- och ungdomsfilm. För de övriga filmerna under perioden 2001-2007 fördelar sig tidsförskjutningen sålunda:

0-3 månader efter sverigepremiären	17 filmer
4-6 månader efter sverigepremiären	14 filmer
7-9 månader efter sverigepremiären	10 filmer
10-12 månader efter sverigepremiären	1 film
mer än 12 månader efter sverigepremiären	4 filmer

Flertalet filmer har alltså finlandspremiär premiär inom ett halvår efter den svenska premiären och många inom bara tre månader. Detta kanske inte låter mycket, men betyder ändå ofta i praktiken att en film som har premiär i Sverige på hösten visas i Finland tidigast följande vår, och en film som i Sverige har premiär på våren visas i Finland först följande höst. För att kunna utnyttja den massmediala bevakningen i Sverige bör filmen ha finlandspremiär under samma säsong som i Sverige.

Jämför vi tidsskillnaderna under de senaste åren med tidsskillnaderna under perioden 1988-2000 märker vi att variationerna var mycket kraftigare under tidigare år. Visserligen hade 12 filmer premiär i Finland 0-3 månader efter premiären i Sverige och åtta filmer 4-9 månader efter, men 21 filmer hade premiär mer än 10 månader senare. Många filmer kom till Finland flera år efter sverigepremiären (speciellt många barnfilmer). Skillnaderna har alltså klart minskat under senare år.

6. Tittarnas geografiska spridning.

Vem är det då som ser på svensk film i Finland? Det är svårt att få fram exakta ortvisa siffror för de enskilda filmerna, men diskussioner med distributionsbolagen ger vid handen att publiken dels finns i de stora städerna (främst Helsingfors, Tammerfors och Åbo), dels på starka finlandssvenska biograforter (Mariehamn, Ekenäs, Borgå, Vasa och Jakobstad). Troligtvis är det endast till finska dubbade barnfilmer som får en större landsomfattande spridning. Erfarenheterna ger dock vid handen att svensk film hittar sin publik som Skolbio-föreställningar runt om i landet. Detta kräver dock ett aktivt arbete från distributörernas sida.

7. Ett orosmoment.

Efter flera mycket goda år i början av 2000-talet sjönk importen både år 2006 och 2007. Värt att notera är att SMD:s import nästan upphört under dessa år. Detta hänger troligtvis ihop med att bolaget sommaren 2006 sålde sina biografier till Finnkino och då förlorade möjligheten att själv bestämma vilka filmer som sätts upp. Också i övrigt inger biografisituationen i Helsingfors oro. Antalet salonger i centrum har kraftigt minskat (efter stängningen av Bio City och Forum) och ägandet har koncentrerats till ett bolag, Finnkino. Undantagen är Kino Engel som ägs av Cinema Mondo och Lasten Cinema (f.d. Diana). Trycket på de återstående salongerna ökar och det blir framför allt svårare att få upp smalare film på repertoaren. Eftersom de flesta svenska filmer hör till denna kategori är det troligt att vi kommer att få se en minskad import under de närmaste åren.

8. Aktörerna.

De viktigaste distributörerna av svensk film i Finland är i dag FS Film, Sandrew Metronome Distribution, Nordisk Film, Kinoscreen Illusion, Cinema Mondo och Future Film. De tre förstnämnda är dotterbolag till svenska eller nordiska bolag och har på så vis direkt tillgång till filmer producerade av moderbolagen. De tre sistnämnda är fristående bolag som främst distribuerar filmer av mindre producenter.

FS Film Oy är ett dotterbolag till AB Svensk Filmindustri och inledde sin verksamhet i början av år 2000. Svensk Filmindustri är i sin tur en del av mediakoncernen Bonnier AB. FS Film är en av de större film- och dvd-distributörerna i landet och de företräder bl.a, 20th Century Fox, MGM, New Line, Revolution Studios och Spyglass Entertainment. Under perioden 2001-2007 importerade FS Film 18 svenska filmer till Finland.

Sandrew Metronome Distribution Finland Oy är en del av den nordiska Sandrew Metronome mediakoncernen som producerar och distribuerar film i Finland, Sverige, Norge och Danmark. Huvudkontoret finns i Stockholm. Bolaget ägs till lika delar av Anders Sandrews Stiftelse och den norska mediakoncernen Schibsted. SMDF sköter distributionen av Warner Bros' filmer samt amerikanska och europeiska independent-filmer, både på biograf och på DVD. Under perioden 2001-2007 importerade SMDF 16 svenska filmer till Finland.

Oy Kinoscreen Illusion Ltd. grundades av regissören och producenten Claes Olsson men ägs i dag av Finlandssvenskt filmcentrum. Bolaget distribuerar film endast för biografier och har under de senaste åren koncentrerat sig enbart på nordisk barn- och ungdomsfilm. Under perioden 2001-2007 importerade Kinoscreen åtta svenska filmer till Finland.

Oy Cinema Mondo Ltd. är ett litet oberoende bolag som förutom filmdistribution också driver biografen Kino Engel i Helsingfors. Bolagets frontfigur Mika Siltala var också med och grundade Helsinki Film Festival (Rakkautta & Anarkia). Bolaget importerar independent-film från hela världen. Under perioden 2001-2007 importerade Cinema Mondo sex filmer från Sverige.

Oy Nordisk Film Ab är en del av Egmont-koncernen som är ett av de största mediabolagen i Norden. Huvudkontoret finns i Köpenhamn. Sedan 2005 har bolaget distribuerat biografier i Finland under eget namn. Nordisk Film distribuerar främst egna nordiska produktioner samt independent-film från Europa och USA. Under perioden 2001-2007 importerade Nordisk Film (under eget namn eller genom andra distributionsbolag) tre svenska filmer till Finland.

Oy Future Film Ab är ett i Vasa baserat oberoende bolag som främst koncentrerat sig på DVD-distribution men som också har distribuerat film till biografier. Utbudet består av independent-film från hela världen och i synnerhet för biograf ligger betoningen på arthouse-filmer. Future Film samarbetar kring distributionen med andra liknande nordiska bolag. Under perioden 2001-2007 importerade Future Film tre svenska filmer till Finland.

9. Kopplingen biografier/DVD.

Även om den här undersökningen enbart gäller biografier är det skäl att påminna om den koppling som finns mellan biografdistribution och annan distribution. Största delen av inkomsterna från filmdistribution kommer från DVD-försäljning/uthyrning. År 2006 omsatte

uthyrning och försäljning av DVD/video 149 miljoner euro medan biografernas omsättning endast uppgick till 52 miljoner euro. I de flesta fall är det samma distributionsbolag som äger rättigheterna både för biograf- och dvd-distribution och lanseringen för de båda medierna sker koordinerat. I många fall ses biograflanseringen endast som marknadsföring för den ekonomiskt viktigare DVD-utgivningen., vilket kan innebära en halvhjärtad satsning på biografdistributionen. När filmens premiär väl noterats av media tar också intresset för att arbeta med filmen på biografmarknaden slut. Å andra sidan har användningen av biograflansering som marknadsföringsmetod också ökat antalet titlar på biograferna.

10. Sammanfattning och slutsatser.

En vanlig uppfattning bland biobesökare är att det importerats väldigt lite svensk film till Finland. Min undersökning har visat att denna uppfattning är felaktig – tvärtom importerats det förhållandevis många svenska filmer till Finland (i synnerhet i jämförelse med film från andra europeiska länder). Bland titlarna är både publik- och kritikerframgångar representerade. Visserligen kan läget förändras på grund av biograf-situationen i Helsingfors, men å andra sidan är en annan viktig grundförutsättning oförändrad; nämligen närvaron av starka nordiska distributionsbolag med intresse att distribuera svensk film i Finland.

Tittarintresset för svensk film är dock inte särdeles stort i Finland. De största tittarsiffrorna får barnfilm, företrädesvis sådan som dubbats till finska. I övrigt finns publiken i de stora städerna och i svenskbygderna. Uppgiften är därför inte så mycket att öka antalet filmer som att öka intresset för de filmer som importerats. I det arbetet kan Hanaholmens kulturcentrum spela en viktig roll, och i den andra delen av denna utredning kommer jag att föreslå sådana konkreta åtgärder där Hanaholmen kan medverka.

Den här utredningen baserar sig på statistiskt material från olika källor, främst Svenska Filminstitutet, Finlands Filmstiftelse och Statens filmgranskningsbyrå. Jag har också diskuterat problematiken med Sandrew Metronome Distribution Finlands VD Maija Kuusi och försäljningschef Arto Heiskanen samt FS Films nyutnämnde VD Antti Toiviainen. Utredningen är gjord inom ramen för mitt arbete på Finlandssvenskt filmcentrum, vars övriga anställda hjälpt till att plocka fram material. Speciellt vill jag tacka Kristina Rytölä som hjälpt mig med materialet från Sverige.

Kimito 10.8.2008
Dag Andersson

Bilaga: Svenska filmer i distribution i Finland 1988-2007